

Про відзначення 150-літнього ювілею Василя Стефаника

Доповідь на засіданні Президії НАН України (20.01.2021 р.)

Вельмишановний Анатолію Глібовичу! Вельмишановні члени Президії!
Шановне товариство!

Відзначення «круглих» дат, ювілеїв тощо, на нашу думку, має сенс лише тоді, коли відбувається вивчення й осмислення чогось Доброго, Справедливого і, як наслідок, Великого для відтворення історичної пам'яті, прямого чи непрямого використання в умовах теперішнього та майбутнього, як і чогось поганого, трагічного для усвідомлення і недопущення подібного ані зараз, ані згодом.

Таким добрим прикладом є відзначення у травні цього року 150-літнього ювілею від дня народження видатного українського письменника Василя Семеновича Стефаника.

З нагоди 100-літнього ювілею письменника 50 років тому Постановою Ради Міністрів Української РСР від 7 травня 1971 року № 202 Львівську наукову бібліотеку АН УРСР було перейменовано у Львівську наукову бібліотеку ім. В. Стефаника АН УРСР. Цього самого року перед будівлею Бібліотеки встановлено пам'ятник Василю Стефанику (архітектор М. Вензилович, скульптор В. Сколоздра). Іменем В. Стефаника бібліотека називається і зараз. У 2008 році нашій установі надано статус національної.

Ми розглядаємо Василя Стефаника як видатного письменника, художника, який глибоко розумів душу, світогляд українців і в оригінальний спосіб відображав це у геніальних творах.

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника є книгозбірнею, яка стала матеріальним інтелектуально-культурним втіленням світоглядних уявлень українців, вагомим і важливим засобом збереження та утвердження їхньої ідентичності у непростих соціально-історичних умовах, зокрема, в умовах бездержавності.

Тому закономірно, що останні 50 років імідж Бібліотеки був нерозривно пов'язаний з іменем Василя Стефаника, яке не лише було введено до назви

установи, а й стало уособленням її української сутності, незважаючи на полікультурний склад її фонду та історичну зумовленість процесів його формування. Еволюційно, природно завершилися дискусії про доцільність присвоєння імені Стефаника Національній Бібліотеці у Львові. Відрадно, що твердження: «ЛННБ України ім. В. Стефаника, розташована на вул. Стефаника, 2...» стало зрозумілим і звичним для всього соціуму як у Львові, так і за його межами.

Наближаючись до Ювілею, хочемо відзначити, що стефаникознавство пройшло декілька етапів свого розвитку. За життя письменника — ґрунтовні, проте несистематичні дослідження українських та польських письменників і літературознавців його творчості (праці І. Франка, Лесі Українки, О. Кобилянської, Д. Лукіяновича, В. Морачевського, С. Пшибишевського). Після смерті письменника (1936) його твори друкували у журналах «Радянська література» (1940), «Радянська Україна» (1940), «Література і мистецтво» (1939–1941).

Досліджували творчість В. Стефаника і в післявоєнний період в УРСР. У 1949–1954 роках Інститут літератури імені Тараса Шевченка АН УРСР здійснив повне видання творів письменника за редакцією академіка О. Білецького. Збірки В. Стефаника мали масові накладу у 60–70-ті роки ХХ ст., проте вони були відзначені ідеологічними нашаруваннями. Як до, так і після війни суттєвий внесок у вивчення творчості В. Стефаника зробили його сини — Юрій (Клиновий) у Канаді, а також Семен та Кирило.

Твори письменника були перекладені поширеними європейськими мовами — польською, чеською, словацькою, німецькою, французькою та ін. Творчість В. Стефаника упродовж 120 років вивчають у Польщі, Чехії, Хорватії, Болгарії, Німеччині, Австрії, США, Канаді та багатьох інших країнах.

Значні досягнення у галузі стефаникознавства пов'язані зі святкуванням ювілеїв письменника у 1971, 1981, 1991, 2001, 2011 роках. В. Лесин, М. Грицюта, О. Гнідан випустили монографії, дослідивши його творчість.

Особлива роль у вивченні та популяризації творчості В. Стефаника належить докторові філологічних наук Федору Погребенникові.

Важливе значення для розвитку сучасного стефаникознавства мають дисертаційні дослідження науковців НАН України та фахівців закладів вищої освіти, серед яких праці вчених Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, Львівського національного університету імені І. Франка, Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Особливо популярні дослідження доктора філологічних наук, професора Романа Піхманця, зокрема «Іван Франко і Василь Стефаник: взаємини на тлі доби» (Львів, 2009). Серед зарубіжних дослідників спадщини письменника відзначимо польську дослідницю Е. Вісьневську і канадську вчену Н. Черненко.

Сучасний етап пов'язаний не лише з продовженням попередніх досліджень, а й потребами подальшого і глибшого осмислення творчості письменника. В Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України опубліковано монографію «Творча історія поезій у прозі Василя Стефаника» (В. Єрмак, 2016), у якій наведено повний корпус неопублікованих творів. У Прикарпатському національному університеті імені В. Стефаника видано три томи (в чотирьох книгах) літературної спадщини письменника (упорядники Р. Піхманець, С. Хороб, Є. Баран), які, очевидно, стануть базовими для майбутніх досліджень життя і творчості В. Стефаника.

150-літній ювілей від дня народження В. Стефаника у травні 2021 року дасть поштовх для подальшої популяризації і дослідження творчості письменника. Наукові форуми, що плануються у Києві, Івано-Франківську та Львові, мають на меті окреслити сучасні проблеми стефаникознавства.

Цінним новим напрямом є оцифрування спадщини В. Стефаника, що дасть змогу оприлюднювати інформацію про життя і творчість письменника за допомогою сучасних технологій. Важливим є також переклад творів письменника іноземними мовами. Перспективи сучасного стефаникознавства охоплюють поглиблене вивчення європейського контексту творчості

В. Стефаника, інтерпретацію його творів у художній літературі, а також бібліографічне опрацювання та упорядкування масиву нового матеріалу.

У науковому доробку Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника є три бібліографічні покажчики, присвячені творчості письменника. В установі проводилися наукові читання з питань українознавства, значна частина яких була присвячена вивченню творчості В. Стефаника. Матеріали наукових читань опубліковано у «Записках Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника» (випуск 1–4, 1992–1995).

Для відзначення Ювілею Бібліотека планує низку наукових та науково-популярних заходів. Після обговорень та дискусій пропозиції колективу щодо відзначення 150-літнього ювілею Василя Стефаника розглянула, узагальнила і затвердила вчена рада рішенням 21 травня 2019 року.

У червні 2021 року ми запланували провести Міжнародну наукову конференцію «Василь Стефаник в українському та світовому соціокультурному просторі». До організаторів цього наукового форуму маємо намір долучити Національний заклад імені Оссолінських (Вроцлав, Республіка Польща), Львівський національний університет імені Івана Франка (філологічний факультет), Наукове товариство імені Шевченка (Комісія з книгознавства та бібліографії). Обговорюватимуться такі наукові проблеми:

1. Бібліотечна стефаникіана (фонди, видання, заходи).
2. Стефаникова спадщина українською та іншими мовами.
3. Рецепція творчості Василя Стефаника у міжвоєнних західноукраїнських та еміграційних виданнях.
4. Василь Стефаник в українській та європейській пресі.
5. Архівна стефаникіана (епістолярій, рукописи, особові документи).
6. Василь Стефаник в образотворчому мистецтві (екслібриси, ілюстрації до творів, мистецькі рефлексії тощо).

Завдяки цій конференції хочемо започаткувати на базі Бібліотеки проведення щорічної міжнародної українознавчої конференції. Ми

обговорюємо з Фундацією Антоновичів вручення щорічних премій, які вона призначає, у межах проведення цих заходів.

Бібліотека готує до друку низку подарункових видань, зокрема:

«Василь Стефаник у європейській пресі. 1899–1936: антологія»

Антологія об'єднає найповніше зібрання газетних та журнальних публікацій від перших відгуків і рецензій на «Синю книжечку» 1899 р. до численних некрологів, опублікованих на шпальтах української галицької, еміграційної та зарубіжної преси. Статті, рецензії, спогади, етюди, шаржі, хронікальні матеріали про життя та творчість письменника, а також його листи дадуть змогу зануритися у духовний світ майстра української новелістики і водночас будуть ілюструвати сприйняття його сучасників — від видатних письменників і літературознавців до селян.

В антології також будуть хронологічно наведені публікації про письменника таких видатних українських літературознавців і митців, як: Олесь Бабій, Микола Гнатишак, Катря Гриневичева, Олександр Грушевський, Дмитро Донцов, Володимир Дорошенко, Ольга Кобилянська, Аркадій Животко, Дмитро Загул, Михайло Івченко, Богдан Кравців, Антін Крушельницький, Богдан Лепкий, Григій Лужницький, Лука Луців, Остап Луцький, Михайло Рудницький, Софія Русова, Степан Смаль-Стоцький, Іван Труш, Леся Українка, Іван Франко, Марко Черемшина, Михайло Яцків. Серед зарубіжних авторів — Вацлав Морачевський, Володимир Перемиловський та ін.

Хронікальні матеріали будуть інформувати про громадсько-політичне та літературне життя письменника.

Видання буде ілюстроване світлинами з тогочасної преси, логотипами часописів, у яких друкувалися стефаниківські матеріали, шаржами тощо.

Над збірником працює колектив Науково-дослідного інституту пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Упорядники: Лідія Сніцарчук, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, заступник генерального директора ЛННБ

України ім. В. Стефаника, директор НДІ пресознавства; Мар'яна Комариця, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукових досліджень української періодики НДІ пресознавства; Василь Габор, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу наукових досліджень української періодики НДІ пресознавства.

Видання творів письменника українською та польською мовами у форматі білінгва

Заплановане подарункове видання з численними ілюстраціями переважно з фондів Бібліотеки і Національного музею ім. А. Шептицького.

Водночас книга популяризуватиме не тільки літературну спадщину письменника, а й унікальні і рідкісні книжкові та мистецькі фонди (зокрема, графіку) Бібліотеки — ілюстративні джерела видання.

Пропонована книга-білінгва охоплюватиме твори В. Стефаника, які становили значний інтерес для читацького середовища України та Польщі на рубежі ХІХ–ХХ століть. Відомо, що вже перші новели письменника, написані у Кракові у 1897–98 роках, були перекладені польською і здобули широкий резонанс серед читачів. Свідченням такої популярності було видання творів В. Стефаника польською у перекладі М. Мочульського у 1904 році.

Очевидно, що літературна атмосфера Кракова значною мірою вплинула на модерні пошуки Василя Стефаника. Він пильно стежив за творчістю європейських модерністів.

До видання увійдуть не всі твори В. Стефаника, а тільки найзначніші, які своєю тематикою та експресіоністичною манерою викладу зацікавлять сучасного польського й українського читача. Осмислення польсько-українського літературного і культурного діалогу, запропоноване у книзі, проілюстроване тогочасними світлинами, сприятиме доступності видання не тільки для літераторів, а й для широкого кола читачів.

Також вважаємо за потрібне долучити до видання новели В. Стефаніка, які ще не були опубліковані польською. Їх перекладає відома славістка і перекладачка Катажина Котинська (Краків).

До видання книги готують науковці різних відділів Бібліотеки під загальним керівництвом Михайла Гнатюка — старшого наукового співробітника Бібліотеки, доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка.

Завдяки праці науковців Інституту дослідження бібліотечних мистецьких ресурсів Бібліотеки, під керівництвом його директора, кандидата мистецтвознавства Лариси Купчинської заплановано провести **мистецьку виставку «Стефанікіана в екслібрисі»**.

Виставка об'єднуватиме найбільшу бібліотечну колекцію екслібрисів першої половини ХХ ст. і твори сучасних митців із різних регіонів України. Ми розмістили інформацію про виставку на сайті Бібліотеки, а також у соціальних мережах, що дало змогу охопити вже понад сто сучасних графіків і не тільки, які, відповідно до наших вимог, працюють у п'яти тематичних напрямках: образ В. Стефаніка в екслібрисі; місця життя і праці В. Стефаніка; за мотивами літературних творів В. Стефаніка; монументальна стефанікіана; екслібриси установ освіти, науки, культури. За матеріалами виставки буде видано каталог.

На потужній джерельній базі працівники відділу рукописів Бібліотеки під керівництвом його завідувача, кандидата історичних наук Мирослави Дядюк готують **книжково-документальну виставку «Стефаніків світ»**, яка охоплюватиме біографічні документи і матеріали письменника, рукописну творчу спадщину, епістолярій, та «Каталог».

Плануємо провести низку інших заходів, про які я через брак часу не маю змоги розповісти. Тому, підсумовуючи, хочу звернути Вашу увагу на те, що ми ставимо завдання поглибити суспільне розуміння ролі Василя Стефаніка як історичної постаті, провадити сучасне прочитання його новелістичного спадку як осмислення і відображення складної долі українства в період

бездержавності, а також проєктувати його доробок на збереження національної ідентичності українців у сучасну епоху.

Очевидно, що нам буде потрібна фінансова підтримка. У грудні 2019 року ми надіслали листи про підтримку заходів щодо відзначення Ювілею В. Стефаника до Президії НАН України, очільників м. Львова, Львівської обласної державної адміністрації та Львівської обласної ради.

Хоча проблема фінансового забезпечення заходів, пов'язаних із проведенням Ювілею В. Стефаника, ще не розв'язана, Львівська обласна державна адміністрація подала до Міністерства культури та інформаційної політики України пропозицію про долучення Бібліотеки у встановленому порядку до програми «Велике будівництво у культурі», яку оголосив Президент України. Будемо просити підтримки у Президії і сподіваємося її отримати.

Відзначення Ювілею Василя Стефаника заплановане як центральна подія у науковому житті Бібліотеки у 2021 році. Ми ставимо за мету залучення інших установ та організацій Львова й України не лише до вивчення спадщини і творчості Василя Стефаника, а й до популяризації унікальних та рідкісних фондів нашої Бібліотеки, а також привернення уваги широких суспільних верств до ролі ЛННБ України ім. В. Стефаника у формуванні сучасного національного науково-культурного простору.

Дякую Вам за надану мені можливість презентувати доповідь! Здоров'я Вам і Вашим родинам!

Генеральний директор ЛННБ України ім. В. Стефаника Василь Ферштейн